

УДК 374.4(438)(09)

ЗАСНОВНИКИ, ВИДАТНІ ТЕОРЕТИКИ І ПРАКТИКИ ПОЛЬСЬКОГО ХАРЦЕРСЬКОГО РУХУ

Н.С. Савченко

Стаття знайомить з постатями засновників польського харцерства – потужного молодіжного руху, який веде активну і різнобічну ідейно-виховну діяльність серед молоді основних та середніх шкіл Польщі.

Ключові слова: харцерський рух, молодіжний рух, ідейно-виховна діяльність.

Польська відміна скаутингу називається харцерством. Перші групи польських скаутів виникли 1910 року у Львові. Засновником польського скаутського руху вважається Анджей Малковський, який переклав польською мовою книгу генерала Р. Баден-Пауелла «Розвідка (скаутинг) для хлопчиків».

Допомогу в організації польського скаутингу надавали польська гілка сокольського руху і студентське антиалкогольне товариство «Елевсис» («Eleusis»). Від самого початку польський скаутський рух, як і весь скаутинг взагалі, мав парамілітарний характер. Підлітків вчили користуватися зброєю, орієнтуватися на місцевості, методам розвідки, не забуваючи про постійну співпрацю і суворі правила поведінки в команді.

У 1912 вийшла книга проф. Євгенія Пясецького, у якій вводилося слово «харцер». Цим словом, що походить від назви лицарів-гарцівників, що б'ються в першому поєдинку, було замінено англійське слово «скаут» («розвідник», «провідник»).

Євгеній Пясецький вважав, що польський харцер – це не тільки той, хто показує іншим дорогу (розвідник, провідник), але також і той, хто першим вступає у поєдинок, перший заступається за своїх близьких.

Метою статті є знайомство з постатями засновників, видатних теоретиків і практиків польської суспільної педагогіки, творців методики польського скаутського (харцерського) руху, які розуміли харцерство як «Велику гру».

Анджей Малковський (AndrzejJuliuszMałkowski; 31 жовтня 1888 р., Трембки (Trębki) – 15/16 січня 1919 р.) – один з творців польського скаутингу, видатний інструктор і теоретик харцерства, діяч польських молодіжних і самостійницьких організацій.

Народився в сім'ї землевласника (поміщика) з глибокими патріотичними і військовими традиціями. Вчився у Варшаві, Тарнові, Кракові і Львові, де 1906 року у VI Реальній школі отримав атестат зрілості.

Був співзасновником абстинентської організації краківських учнів «Молодь» («Młodzież»). 1908 року розпочав навчання на Відділі (факультеті) машинобудування Львівського політехнічного університету. У квітні 1910 року перевівся до Університету Яна Казимира, якого, однак, не закінчив. Був членом Головного правління «Елевтерії» («Eleuteria») – федерації абстинентських спілок. Належав до організацій «Елевсіс» («Eleusis»), «Заграва» («[Zarzewia](#)»), «Сокіл» («Sokół»).

У листопаді 1909 року отримав для перекладу (як покарання) класичний підручник творця скаутингу Роберта Баден-Пауелла «Скаутинг для хлопців» («SkautingforBoys»). Після знайомства з його змістом А. Малковський став ентузіастом і популяризатором скаутингу на польських землях.

Від квітня до липня 1911 року окремими зошитами вийшов друком його власний підручник «Скаутинг як система виховання молоді» («Skautingjakosystemwychowaniamłodzieży») – це була перша польська книга про скаутинг. Апробація підручника відбулася під час першого у Польщі скаутського курсу 20 березня - 21 травня 1911 р.

А. Малковський увійшов до складу першого керівного органу польських скаутів – Скаутської команди (Komenda Skautowa; згодом – Головна скаутська команда (Naczelna Komenda Skautowa)), котрий дислокувався у Львові.

У жовтні 1911 р. А. Малковський розпочав випуск часопису «Скаут», який незабаром набув надзвичайної популярності.

А. Малковський трактував скаутинг як новий стиль життя і метод «відродження» польської молоді.

У березні 1912 року виїхав до Лондона з метою збирання матеріалу для нового видання свого підручника зі скаутингу. Після повернення був усунутий від роботи в «Скаутові» і Головній Команді скаутській.

У 1913 році організував поїздку польської делегації на III Загальнобританський Зліт скаутів у Бірмінгемі. Над табором польських скаутів майорів прапор з білим орлом на червоному тлі і під час заходів вживалася назва Польщі – країни, якої тоді не було на політичній карті світу.

Діяльність А. Малковського високо оцінив засновник скаутингу, «Головний скаут світу» Роберт Баден-Пауелл, нагородивши його скаутською медаллю «За заслуги».

З червня 1913 року А. Малковський мешкає в Закопане. Його зусиллями тут створюється сильний, незалежний харцерський осередок. Цього ж року в Закопане А. Малковський бере шлюб з Ольгою Драгоновською.

З початком I Світової війни А. Малковський вступає до «Польських легіонів» («LegionyPolski»). Бере участь у боях. Однак невдовзі залишає службу, переконавшись у цілковитій підпорядкованості цієї військової формації цілям австрійського уряду.

За спробу утворення самостійної Підхалянської республіки (Rzeczpospolsta Podhalańska) мусив залишити батьківщину. Спочатку у Великій Британії, а потім у Сполучених Штатах пропагує серед польських емігрантів скаутинг, засновує польські скаутські дружини. Впродовж року – від вересня 1915 р. до вересня 1916 р. виконує функції «зв'язкового скаутмайстра» (skautmistrzzwiązkowy) у «Союзі польських соколів в Америці» («ZwiązekSokołówPolskichwAmeryce»). Намагається організувати із «соколів» Польський легіон для боротьби проти Німеччини та австро-Угорщини. Однак керівництво «Союзу польських соколів в Америці» його не підтримало. А. Малковський відбуває до Канади, де у грудні 1916 р. вступає до канадської армії. У січні 1917 року разом з групою «соколів» зарахований до Військової піхотної школи, яку закінчує у квітні того ж року. У складі канадського експедиційного корпусу бере участь у військових діях на території Франції.

У листопаді 1918 р. переходить до польської армії генерала Ю. Галлера. Був членом польської військової місії генерала Л. Желіговського в Одесі.

В ніч з 15 на 16 січня 1919 року загинув разом з більш ніж 700 пасажирами французького пароплава «Королева Вільгельміна», який, виконуючи рейс з Марселя до портів Леванту, підірвався на німецькій міні.

Після трагічної смерті А. Малковського його дружина Ольга Драгоновська-Малковська надалі пропагувала ідеї скаутингу у Великій Британії і Польщі. У польському еміграційному харцерстві працював їхній єдиний син Лютик Малковський (Lutyk Małkowski), а потім онука Кристина (обоє мешкають постійно у Великій Британії) [1].

Євгеній Пясецький (Eugeniusz Witold Piasecki; 13 листопада 1872 р., Львів – 17 липня 1947 р., Пташин (Ptaszyn)), лікар, громадський діяч, теоретик фізичного виховання і шкільної гігієни, харцмістр Речі Посполитої, співтворець харцерської термінології.

У 1912 р. видав у Львові, разом з Мечиславом Шрайбером ([MieczysławSchreiber](#)), другий – після Анджея Малковського – польський підручник зі скаутингу – «Харци польської молоді» («Harcemłodzieżypolskiej»). Особливо наголошував на необхідності культивування у харцерському русі національних традицій, краєзнавства, фізичного і громадянського виховання, велику увагу приділяв проблематиці загальновиховних чинників. Увів численні основні харцерські терміни – «харцер» ([harcerz](#)), «харцмістр» ([harcmistrz](#)), «ланка» ([zastęp](#)), «ланковий» ([zastępowy](#)) тощо.

У 1913 - 1914 рр. редагував в Львові часопис «Скаут» («[Skaut](#)»). Був серед осіб, відзначених 7 грудня 1927 ступенем харцмістра Речі Посполитої ([Harcmistrz Rzeczypospolitej](#)).

Александр Камінський (AleksanderKamiński; 28 січня 1903 р., Варшава-15 березня 1978 р., Варшава) – вчений, педагог, письменник, громадський діяч, автор рухівської методики ([metodyki zuchowej](#)), харцерський інструктор, харцмістр, один з керівників та ідеологів харцерства 30-50-х рр. ХХ ст.

Народився у Варшаві; батьки – Ян Камінський (за фахом – фармацевт) і Петронела Казмерчак. 1905 р. родина Камінських переїздить до Києва, де Александр закінчує російську 4-класну загальну школу; 1914 року Камінські оселяються у Ростові, а 1916 р. – в Умані.

Важкі матеріальні умови (батько помер 1911 р.) заставили 13-літнього Александра працювати (кур'єром у банку). Від січня 1918 р. – член 1-ї Міської скаутської дружини ім. Тадеуша Косцюшка (1. Męska Drużyna Skautowa im. Tadeusza Kościuszki) в Умані. Займає посади ланкового (zastępowy), від 1919 літа – дружинового (drużynowy), від травня 1920 р. водночас керує цілим Уманським гніздом (котре об'єднувало дружини харцерок і харцерів).

Від 1918 р. А. Камінський – учень польської середньої школи в Умані. Після повернення до Польщі (у березні 1921 р.) продовжує навчання у Гімназії Казимира Кульвеця (Gimnazjum Kazimierza Kulwiecia) у Варшаві; у червні 1922 р. отримує атестат зрілості. Вступає до Варшавського університету, де вивчає історію на Філософському відділі (факультеті); у січні 1928 р. отримує диплом магістра.

Під час навчання продовжує працювати: від 1922 р. – помічник вихователя, вихователь, керівник бурси RGO ім. 3 Травня у Прушкові (Pruszkow); від 1929 р. – вчитель історії у Гімназії ім. святого Станіслава Костки (Gimnazjum im. św. Stanisława Kostki) у Варшаві, у 1930 - 1931 рр. – керівник бурси Союзу військових поселенців (Związek Osadników Wojskowych) для молоді професійних шкіл (szkół zawodowych). Співзасновник і один з керівників професійної спілки працівників освіти (вихователів) (Związek Zawodowy Wychowawców).

А. Камінський продовжує також діяльність в СПХ. Наказом керівництва СПХ (Naczelnictwa ZHP) від 3 жовтня 1922 р. йому присвоюється ступінь передовика (przodownik) із зарахуванням служби (стажу) від серпня 1921 р.; наказом від 30 червня 1924 р. – ступінь підхарцмістра (podharcemistrz). Після зміни назв харцерських ступенів (у грудні 1927 р.) – харцмістр (harcemistrz). Від 1923 р. – командир (дружиновий) (drużynowy) I Прушковської дружини харцерів ім. Стефана Чарнецького (яку

сам організував) і III Прушковської дружини харцерів ім. Томаша Зана (III Pruszkowska Drużyna Harcerzy im. Tomasza Zana). Виконує також обов'язки заступника коменданта загону (zastępca komendantahufca). Вів постійну рубрику «Харцерське життя» («Życie harcerskie») у часописі «Прушковська луна» («Echo Pruszkowskie»).

У 1925-1927 роках – комендант (komendant) Прушковського загону (Hufiec Pruszkowsky), а від осені 1928 р. до грудня 1929 р. комендант (komendant) Мазовецької хоругви СПХ (Chorągwa Mazowiecka ZHP). Водночас від вересня 1928 р. до червня 1929 р. – дружиновий VI Варшавської дружини харцерів ім. ген. Яна Генрика Домбровського (VI Warszawska Drużyna Harcerzy im. gen. Jana Henryka Dąbrowskiego). Від 1931 р. – керівник відділу (реферату; referatu) скаутських дружин національних меншин (drużyn mniejszościowych) в Головній харцерській квартирі (Główna Kwatera Harcerzy), голова Центрального комітету Спілки єврейських харцерських дружин і зухівських громад (KC Związku Żydowskich Drużyn Harcerskich i Gromad Zuchowych).

А. Камінський – визнаний творець зухівської методики (у співавторстві з Ядвігою Зволаковською (Jadwiga Zwolakowska). У першій половині 30-х рр. він написав кілька повістей, які водночас є підручниками (методичними посібниками) для зухівських інструкторів в СПХ: «Антек Цваняк» («Antek Swaniak»; 1932), «Книжка вождя зухів» («Książka wodzazuchów»; 1933) і «Коло ради» («Krągady»; 1935).

Керівником Відділу зухів Головної харцерської квартири залишається до вересня 1937 р. (з перервою від квітня до вересня 1933 р.). Від вересня 1933 р. – комендант Школи зухівських інструкторів в Неродзимі (Nierodzim), а від травня 1937 р. і до початку II Світової війни – керівник Харцерського центру у Великих Гурках (Górki Wielki), до якого було приєднано Школу зухівських інструкторів і водночас – керівник Відділу навчання харцерської старшини у Головній квартирі СПХ.

У липні 1934 р. проводить міжнародний зухівський курс в Бренні (Brenna) в Сілезькому Бескиді, а в липні 1938 р. очолює

польську делегацію на Міжнародній конференції зухівських інструкторів, яка відбулася у Гілвелі (Gilwell; Велика Британія).

А. Камінський – учасник джамборі (Jamboree) у Великій Британії 1929 р., Угорщині 1933 р., Голландії 1937 р., Міжнародної зухівської конференції в Единбурзі у липні 1939 р. (наступна така конференція мала відбутися вже у Польщі).

Після початку II Світової війни у вересні 1939 р. прибуває до Варшави і входить до складу Командування підготовки харцерів (Komenda Pogotowia Harcerzy), а після капітуляції Варшави керує тимчасовим сиротинцем для дітей, які втратили батьків під час облоги Варшави.

У підпіллі від жовтня 1939 р.; член Головної квартири «Сірих шеренг» («Пасіки»). Від того ж місяця – також в SZP. Ініціатор, організатор і головний редактор «Інформаційного бюлетеня» (тижневик, що видавався з 5 листопада 1939 р.; орган Округу армії Крайової (АК) «Варшава-місто»; починаючи з весни 1941 р. – центральний пресовий орган Головного Командування АК (Komenda Główna AK), найважливіший конспіративний журнал в окупованій Польщі з накладом до 47000 примірників). А. Камінський – автор більшості передових статей «Інформаційного бюлетеня». На початку 1943 р. публікує програмну статтю «Ідейні засади військової пропаганди» («Пропагандистський огляд» («Przegląd Propagandowy») №2 за 1943 р.).

Від квітня 1941 р. до червня 1944 р. А. Камінський – шеф відділу пропаганди Командування округу «Варшава-місто» округу Армії Крайової (АК) «Варшава». Створює, зокрема, групу «Мистецтво», до якої входили художники, актори, співаки і яка ініціювала організацію театральних вистав (зокрема, лялькового театру), створення і поширення карикатур, патріотичних пісень тощо. Організує і керує роботою Комісії Пропаганди (Komisja Propagandy; KOPR), яка від весни 1942 р. взяла на себе всю видавничу діяльність ВіР Командування округу АК «Варшава».

Одночасно від 1941 р. до вибуху Варшавського повстання А. Камінський – референт II Відділу контррозвідки Головного командування ZWZ-АК. Він є автором концепції (стаття «Малий

саботаж», «Інформаційний бюлетень» від 1 вересня 1940 р.), засновником і від грудня 1940 р. – головним комендантом Організації малого саботажу «Вавер» (Organizacja Małego Sabotażu «Wawer»). Найвідоміші акції організації – зокрема, малюнки «якоря» («kotwica») Воюючої Польщі (Polski Walczącej), знаки «V» на стінах варшавських будинків, антинімецькі написи в публічних місцях, поширення листівок, газування кінотеатрів, мегафонні акції (aksje megafonowe). А. Камінський особисто брав участь у першій серії таких акцій – в трошенні вітрин фотоательє, в яких були виставлені знімки німецьких військовослужбовців (5 грудня 1940 р.) [2].

А. Камінський – автор найвідоміших книг окупованої Варшави:

«Каміння на шанець. Оповідання про Войтка і Чорного» («Kamienienaszaniec». Opowiadanie o Wojtku i Czarnym»; липень 1943 – липень 1944), виданої під псевдонімом «Юліуш Гурецький» («Juliusz Górecki»). На сьогодні ця книга витримала десять видань);

«Велика гра» («Wielka Gra»; 1-е видання (1942 р.) за наказом Головної команди АК знищене як таке, що розкриває методи конспіративної діяльності; 2-е видання (1944 р.) не встигли розповсюдити через початок Варшавського повстання; 3-є видання – Варшава, 1981 р.; 4-е видання – Варшава, 2000 р. [3]);

«Передовик. Підручник для керівників відділів “Завіши”» («Przodownik. Podręcznik dla kierowników oddziałów Zawiszy»; ч. 1-2 – грудень 1942 р.; 2-е видання – Варшава, 1943 р.; 3-є видання – Варшава, 1944 р.).

Під час Варшавського повстання головним чином зосередився на випуску «Інформаційного бюлетеня», який тоді почав виходити щодня). Останній номер датований 4 жовтня 1944 р.

Після капітуляції Варшавського повстання А. Камінський вже не брав участі у конспіративній діяльності.

Незважаючи на те, що А. Камінський був офіцером (підпоручиком) антикомуністичної за своїм ідейним спрямуванням Армії Крайової, відомо, що контррозвідка Національних Збройних Сил (Narodowych Sił Zbrojnych),

підпорядкованих еміграційному («Лондонському») урядові II Речі Посполитої, йому не довіряла. Його ім'я було внесене до «проскрипційних списків» як «юдофіла» («Żydofil»), який «завжди схилявся до крайньої лівиці-комуни [...] прагне до влаштування комуни у Польщі; цей устрій йому найбільше імпонує». Документ контррозвідки відзначає ще й «непевне походження матері (єврейка або французенка, напевне французька єврейка)» [6].

Після закінчення II Світової війни А. Камінський продовжує діяльність у СПХ, а також займається науково-педагогічною роботою. Від травня 1945 р. до 1950 р. – асистент кафедр суспільної педагогіки і загальної педагогіки Лодзького Університету. 1947 р. отримав ступінь доктора філософії після захисту дисертації «Харцерський метод у вихованні і шкільному навчанні» («Metodaharcerskawwychowaniuinauczaniuszkolnym») [4].

12 січня 1946 р. обраний до складу Тимчасової Головної харцерської ради (Tymczasowa Naczelna Rada Harcerska), а також Ідеологічної комісії (KomisjiIdeologicznej) та Комісії харцерських Закону і Обіцянки (KomisjiPrawaiPrzyrzeczeniaHarcerskiego). З березня 1946 р. – другий заступник Голови (II Wiceprzewodniczący) СПХ. Наступного року звільнений з цієї посади, а у січні 1949 р. комуністична влада заборонила А. Камінському будь-яку діяльність в СПХ. На початку 1950 р. звільнений з Лодзького університету. До 1956 р. перебуває під наглядом служби безпеки.

До харцерської роботи повертається 1956 року. Події жовтня 1956 року принесли оновлення і надію на демократичні зміни в країні. А. Камінський стає одним з ініціаторів відродження харцерства. Через протидію влади відновленню повноцінної діяльності довоєнних харцерських структур висуває концепцію Організації харцерів Народної Польщі (ОХНП; OrganizacjaHarcerzyPolskiLudowej, OHPL) [5].

На початку грудня 1956 р. разом з кількома десятками інструкторів довоєнного СПХ організував у Лодзі «Загальнопольську нараду харцерських діячів (Крайовий з'їзд харцерських діячів)» («Ogólnopolska Narada DziałaczyHarcerskich»

(KrajowyZjazdDziałaczyHarcerskich)). Обраний до складу Головної харцерської ради (ГХР; Naczelna Rada Harcerska, NRH) та її головою. На посаді голови ГХР перебував лише півтора роки. Змушений був залишити посаду і відійти від харцерської діяльності під тиском сил, які прямували до цілковитого ідеологічного підпорядкування харцерства правлячій Польській об'єднаній робітничій партії.

1958 року повертається до роботи у Лодзькому університеті, де від квітня 1962 р. керує кафедрою суспільної педагогіки. У 1959 р. реабілітований на підставі дисертації «Передісторія польських спілок молоді» («Prehistoriapolskichzwiązkówmłodzieży»), а у березні 1969 р. отримує звання надзвичайного професора.

Бере активну участь у діяльності Союзу польського учительства (ZwiązekNauczycielstwaPolskiego), Польського союзу психічної гігієни (PolskiZwiązekHigienyPsychicznej), обирається до Комітету педагогічних і психологічних наук Польської академії наук.

Після виходу на пенсію 1972 р. повертається до Варшави; помер 15 березня 1978 р. Похований на Військовому кладовищі на Повонзках (Powązku) у Варшаві біля Квартири «Сірих шеренг». Спочив, отже, біля Рудого, Алька і Зоськи – таких близьких йому героїв «Каміння на шанець».

22 лютого 2008 р. в День Братерської Думки (DzienMyśliBraterskiej), під час урочистостей, пов'язаних з проголошенням Александра Камінського Почесним патроном 5 харцерських організацій, Президент Лех Качинський нагородив його посмертно Командорським Хрестом Ордену Відродження Польщі.

У науково-педагогічному доробку А. Камінського 239 праць, понад 300 статей і рецензій [7].

Польський скаутинг (харцерство) – потужний молодіжний рух. Його найбільшою організацією є Союз Польських Харцерів (СПХ; польськ.ZwiązekHarcerstwaPolskiego, ZHP). Уже понад століття СПХ веде активну і різнобічну ідейно-виховну діяльність серед молоді основних та середніх шкіл Польщі. Ідейною засадою, на якій діяльність харцерства будується від

часів його засновників, є: харцер – це не тільки той, хто показує іншим дорогу (розвідник, провідник), але також і той, хто першим вступає у поєдинок, перший заступається за своїх близьких.

Література

1. [Barbara Wachowicz](#), Druhu Oleńko! Druhu Andrzeju!: gawęda o twórcach Harcerstwa Polskiego Oldze i Andrzeju Małkowskich. Wydawnictwo Rytm, 2003 (Wierna Rzeka Harcerstwa)
2. Aleksander Kamiński, Zośka i Parasol. Opowieść o niektórych chłodziach i niektórych chakcjach wóch batalionów harcerek. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1980.
3. Aleksander Kamiński, Wielka Gra. Warszawa, Niezależne Wydawnictwo Harcerskie 2000.
4. Andrzej Janowski, Być dzielnym i umieć się różnić – Szkice o Aleksandrze Kamińskim, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.
5. Krystyna Heska-Kwaśniewicz, Braterstwo i Służba; Rzeczoopisarstwo Aleksandra Kamińskiego, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1998.
6. Tomasz Szarota, Listy nienawiści. Polityka - nr 44 (2425) z dnia 2003-11-01; s. 70-71 // http://archiwum.polityka.pl/art/listy-nienawiści_381312.html
7. Anna Zawadzka, O Aleksandrze Kamińskim «Kamyku», HBW Horyzonty, Warszawa 2001.

Статья знакомит с фигурами основателей польского харцерства – мощного молодежного движения, которое ведет активную и разностороннюю идейно-воспитательную деятельность среди молодежи основных и средних школ Польши.

Ключевые слова: харцерское движение, молодежное движение, идейно-воспитательная деятельность.

Article introduces the figures of the founders of the Polish harcerstva - a powerful youth movement that is active and diverse ideological and educational work among young basic and secondary schools in Poland.

Ключевые слова: харцерское движение, молодежное движение, идейно-воспитательная деятельность.

Савченко Наталія Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Рецензент - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка М.М. Дубінка.

УДК 37.037

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ У МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ,

В.В. Серебряк, О.А. Єнна

У статті розглядаються проблемні питання з формування гуманістичних принципів у курсантів факультетів громадської безпеки вищих навчальних закладів МВС України з урахуванням специфіки забезпечення громадської безпеки.

***Ключові слова:** гуманістичні принципи, громадянська безпека, гумано-правова культура.*

Процес становлення України як незалежної, демократичної, правової держави нерозривно пов'язаний із низкою труднощів, через які вже пройшли більшість країн Європи, будуючи громадянське суспільство, засноване на засадах законності й справедливості. Політична та соціально-економічна перебудова України характеризується нестабільністю, загальним зростанням агресивності, протистоянням між різними політичними партіями та рухами, підбуренням населення проти влади.

Такі перетворення ставлять підвищені вимоги до працівників підрозділів міліції громадської безпеки як до професіоналів високого рівня, але сьогодні цього вже